

גליון תשצה + ערש"ק פרשת וילך

לקראת שבוע

עיונים וביאורים בפרשת השבוע

בשנה השמינית או "בשנה ראשונה"?

ה"בימה" והתוקף

בגדרי מצות הקהל וכתבת ס"ת

"ממנו ידאו וכן יעשו" – דוגמא חי'

קובץ זה יוצא לאור
לעילוי נשמת האי גברא רבא, רודף צדקה וחסד
זכה לפזר מכספו להדפסת תורת כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש ז"ע
הרב החסיד ר' מאיר בהר"ר שמחה יצחק ע"ה זאיאנץ
ס. פאולו ברזיל
נלב"ע ביום ג' סיון ה'תשפ"א
תנצב"ה

...

ולזכות יבלחטו"א בניו הני לומדי ותמכי אורייתא, רודפי צדקה וחסד,
ראשונים לכל דבר שבקדושה ה"ה האחים החשובים
הרב החסיד ר' ישראל אפרים מנשה
והרב החסיד ר' יוסף משה
וכל בני משפחתם שיחיו
יהי רצון שיתברכו בכל מילי דמיטב מנפש ועד בשר,
ובהצלחה רבה ומופלגה בכל אשר יפנו, תמיד כל הימים

מכון אור החסידות	Or Hachasidus
סניף ארץ הקודש	Head Office
ת.ד. 2033	1469 President St. #BSMT
כפר חב"ד 6084000	Brooklyn, NY 11213
03-738-3734	United States
Likras@likras.org	(718) 534-8673

צוות העריכה וההגהה: הרב לוי יצחק ברוק, הרב משה גורארי,
הרב מנחם מענדל זרוקמן, הרב צבי הירש זלמנוב, הרב שלום חריטונוב, הרב מנחם
טייטלבוים, הרב אברהם מן, הרב יצחק נוב, הרב מנחם מענדל רייצס, הרב אליהו שוויכה

ממנו יראו וכן יעשו

הטפת המוסר הטובה ביותר

במענה על מכתבו . . הנה ה' יתברך יזכהו ויצליחו למלאות משאלות לבבו בפעולות . . כל אותם שכותב אודותם ועוד יוסיף עליהם, וכפסק רז"ל¹ דמעלין בקדש וכל המוסיף מוסיפין לו², ודוגמא חי' - הרי היא הטפת מוסר היותר מצליח, שגם זוגתו תי' ובכלל אנ"ש דסביבתו ממנו יראו וכן יעשו בזה, ופשיטא שגם זה יוסיף בברכת ה' יתברך בהנוגע לפרנסה ולנחת חסידותי מכל יוצאי חלציו שיחיו.

(מכתב י"ז מנחם אב תשנ"ז)

...ורואים במוחש אשר תעמולה היותר פעילה היא הבאה לא רק על ידי דיבור אלא על ידי מעשה, זאת אומרת דוגמא חי' להענין והאידיאל אודותו מנהלים תעמולה זו, ובודאי גם בנדון זה, באם בהנהגתה היא ובכל אורח חי' תהי' היא דוגמא חי' להנהגת בת ישראל שכל אחת מהן נקראת בת שרה רבקה רחל ולא בודאי שגם זה ישפיע בהרבה ובהרבה על הנהגת בני משפחתה ואחי' בכללם.

(אגרות קודש חפ"ז עמ' רעח)

מהמושפע מצפים תמיד

פחות מאשר מהמשפיע

כשרוצים להשפיע על פלוני - ובפרט על בנים - באיזה ענין שיהי' בו כדרוש - המשפיע צריך להיות דוגמא חי' שמתנהג בהענין בהידור וק"ל.

(מענה בכתב יד קודש)

...הנני מרשה לעצמי לכתוב - למרות שבקיצור - בנוגע לסיום מכתבו שהנו מזכיר אודות בתו תחי'.

ההשפעה הטובה ביותר על "תלמידים", כולל ילדים, אינה כל כך על ידי דיבורים, אפילו כשזה חוזר על עצמו פעמים רבות, כמו ההשפעה על ידי היותו דוגמא חי'.

כאשר רוצים שאצל הזולת יהי' מאה אחוז, חייבים להוסיף בעצמו יותר ממאה אחוזים הללו, ובהתבוננות שזהו דבר שצריך להשפיע על הילדים לשנים רבות, וכשהקב"ה מברך בנכדים - יש לכך השפעה גם עליהם, הרי כל מאמץ שוה ומוצדק, וכפתגם, עד סוף העולם (הדורות) זה יכול להגיע.

(תרטם כאגרות קודש ח"ט ע' פח, אגרות קודש המהורגנות ח"ג ע' 651)

בנוגע למה ששואל איך אפשר להשפיע על חבריו במוסד החינוך שלו, הרי ידוע שיש שני דרכים בזה: הא' על ידי דברים היוצאים מן הלב, שהובטחנו שנכנסים אל הלב ופועלים פעולתם³. ועוד ועיקר, על ידי דוגמא חי', שאינה דומה השפעה [של] מי שנאה דורש למי שנאה דורש ונאה מקיים⁴.

ואדרבה, מה שדורשים מהשני צריך להדר בזה בקיום בעצמו במדה יתרה, שהרי מהמושפע מצפים תמיד פחות מאשר הוא במשפיע, לכן כדי שיתקבל במדה ידועה אצל המושפע צריך שיהי' ההידור יותר מזה במשפיע, ודי למבין.

(אגרות קודש חפ"ז ע' שלח)

(3) ראה ס' הישר לר"ת שי"ג. הובא בשל"ה סט, א. ועוד.
(4) חגיגה יד, ב.

(1) ברכות כח, א. וש"נ.
(2) ראה תענית בסופה ובפרש"י.

פתח דבר

בצה"ת.

לקראת שבת קודש פרשת ויפך, הננו מתכבדים להגיש לקהל שוחרי התורה ולומדי, את קונטרס 'לקראת שבת' (גליון תשצה), והוא אוצר בלום בעניני הפרשה מתוך רבבות חידושים וביאורים שבתורת נשיא ישראל ומנהיגו, כ"ק אדמו"ר מליובאוויטש זצוקלה"ה נבג"מ זי"ע.

וזאת למודעי, שבדרך כלל לא הובאו הביאורים כפי שנאמרו, ואף עובדו מחדש ונערכו ע"י חברי המערכת, ולפעמים בעת העיבוד הושמט ריבוי השקו"ט בפרטי הענינים והרחבתם עם המקורות כפי שהם מופיעים במקורם [וכפרט, במדור "חידושי סוגיות", שמופיעים כאן רק עיקרי הדברים], ויש להיפך, אשר הביאורים נאמרו בקיצור וכאן הורחבו ונתבארו יותר ע"פ המבואר במקומות אחרים בתורת רבינו. ופשוט שמעומק המושג וקוצר דעת העורכים יתכן שימצאו טעויות וכיו"ב, והם על אחריות המערכת בלבד, ושגיאות מי יבין.

ועל כן פשוט שמי שבידו הערה או שמתקשה בהבנת הביאורים, מוטב שיעיין במקורי הדברים (כפי שנסמנו בתוכן הענינים), וימצא טוב, ויוכל לעמוד בעצמו על אמיתת הדברים.

◇ ◇ ◇

ויהי"ר שנוכה לקיום היעוד "כי מלאה הארץ דעה את ה'", ונזכה לשמוע תורה חדשה, תורה חדשה מאתי תצא, במהרה בימינו ותיכף ומיד ממש.

בברכת שבתא טבא,
מכון אור החסידות

תוכן ענינים

ב. מקרא אני דודש.....

הקהל - "בשנה השמינית" או "בשנה ראשונה"?

מדוע מדגיש רש"י שהקהל היא "בשנה ראשונה של שמיטה" ? / מדוע אין לפרש ש"מקץ שבע שנים" פירושו התחלת שבע שנים ? / מדוע ההתעוררות ליראת שמים באה בסיום תקופה, ולא כהתעוררות בהתחלת תקופה חדשה ? / ביאור גדר מצוות הקהל שהיא להמשיך את יראת ה' שבשנת השמיטה על השנים שלאחרי

(ע"פ לקטי שוהת חפ"ד עמ' 187 ואילך, שוהת ש"פ נצ"י תשמ"ז)

ה. פנינים עיונים וביאורים קצרים.....

דין בהקהל או דין בכבוד מלכות? (עניין בארובה לקטי שוהת ח"ט עמ' 386 ואילך)

מצד הארון - בתוך הארון? (ע"פ לקטי שוהת ח"ט עמ' 196 ואילך)

ו. יינה של תורה.....

הקהל - להמשיך את השמיטה על כל שש השנים

מדוע "הקהל" הוא "בשנה שמינית" ולא בשנה ראשונה ? / שמיטה - שמיטת האדם, הארץ והפירות / "שש שנים תזרע שדך" - "לשמש את קוני" / אין בכח האדמה להצמיח תבואה אלא רק מברכת השי"ת / מי הבעלים על נכסי האדם ? / "הקהל" - להחזיר אצל האדם אשר "הכל ברשות אדון הכל" / מדוע "הקהל" הוא בחג הסוכות?

(ע"פ לקטי שוהת חפ"ד עמ' 197 ואילך)

ז. פנינים עיונים דרוש ואגדה.....

להקהיל את כל התכונות למקדש (ע"פ לקטי שוהת ח"ד עמ' 331 ואילך)

"בימה" ותוקף - רק "של עיץ" וב"עזרה" בלבד! (ע"פ לקטי שוהת ח"ט עמ' 327 ואילך)

ח. חידושי סוגיות.....

בגדרי מצות הקהל וכתובת ס"ת

יבאר ע"פ דברי הראשונים דתוכן מצוות אלו כללי יותר מכל המצוות, ומשמעות הדבר לדיני מצוות אלו בהלכה

(ע"פ לקטי שוהת ח"ד עמ' 187 ואילך)

טז. תורת היים.....

ממנו יראו וכן יעשו

המדרש מודפס לעילוי נשמת האישה החשובה מרת רחמנה חי' פומא ע"ה בת יבלחמ"א ר' חוב ביסטריצקן וליבות משפחה שדוד

הקהל – "בשנה השמינית" או "בשנה ראשונה"?

מדוע מדגיש רש"י שהקהל היא "בשנה ראשונה של שמיטה"? / מדוע אין לפרש ש"מקץ שבע שנים" פירושו התחלת שבע שנים? / מדוע ההתעוררות ליראת שמים באה בסיום תקופה, ולא כהתעוררות בהתחלת תקופה חדשה? / ביאור גדר מצוות הקהל שהיא להמשיך את יראת ה' שבשנת השמיטה על השנים שלאחרי

א. "ויצו משה אותם לאמר, מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה בחג הסוכות" (פרשתנו לא, י) – וממשיך לצוות אודות מצות "הקהל". ובפירושו רש"י:

"מקץ שבע שנים – בשנה ראשונה של שמיטה, שהיא השנה השמינית. ולמה קורא אותה 'שנת השמיטה'? שעדיין שביעית נוהגת בה, בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית". ויש לדייק בלשון רש"י – "בשנה ראשונה של שמיטה":

לכאורה, מה שמודגש בכתוב כאן הוא זה שמדובר בשנה שאחר השמיטה, "מקץ שבע שנים"; ואכן, במשנה ובגמרא (סוטה מא, א) קוראים להזמן ד"הקהל" – "שמינית", שבאה לאחר השביעית.

מה טעם איפוא מדגיש רש"י דוקא את זה שהיא "שנה ראשונה של שמיטה"?

ב. לכאורה היה אפשר לבאר, שנתכוון רש"י לפרש את הלשון "מקץ שבע שנים" באופן מחודש – במשמעות של התחלה נועד שמצינו בכמה מפרשים כאן שפירושו "מקץ" באופן של התחלה – ראה אבן עזרא ואברבנאל. וראה גם אבן עזרא ורמב"ן פ' ראה טו, א. ועוד.

והיינו, שלפי דעתו הפירוש "מקץ שבע שנים" אינו בסיום תקופה של "שבע שנים", אלא בהתחלת המחזור של "שבע שנים". וזהו שפירש דהיינו "שנה ראשונה של שמיטה".

ואף שפירש רש"י עצמו (בתחילת פ' מקץ) ש"ב"ל לשון קץ סוף הוא – מצינו במפרשים (חי' ופי' מהרי"ק על רש"י שם. וראה גם רע"ב שם) אשר "לפעמים גם הקץ הראשון מהענין יקרא קץ,

לקראת שבת

הוא לפי שבמ"ת בהר סיני היו (בכללות) שני דברים: (א) קבלת התורה בענינה (לימודה), (ב) קבלת מצוות. ויש לומר, שב' המצוות הנ"ל הן כנגד שני ענינים אלו: מצות הקהל ענינה – קבלת מצוות התורה, ומצות כתיבת ספר תורה – היא (בעיקר) בשביל לימוד התורה. וכמפורש בכתוב שתוכן מצות הקהל הוא "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת ובניהם אשר לא ידעו ישמעו ולמדו ליראה את ה' כל הימים גו'" – היינו שעיקר ההדגשה היא על יראת ה' המביאה לידי עשיית המצוות; משא"כ מצות כתיבת ס"ת תוכנה הוא "ועתה כתבו גו' ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם", שתכלית הכתיבה היא – הלימוד (ועיי' חינוך מצוה תריג).

והי"ו ק זה בין שתי מצוות אלו הוא להלכתא, ועד שיש מזה נפק"מ למעשה.

דהנה, במצות וענין הקהל כתב הרמב"ם רפ"ג מהל' חגיגה "מ"ע להקהיל כל ישראל אנשים ונשים וטף כו' ולקרית באזניהם מן התורה פרשיות שהן מזרזות אותן במצות ומחזקות ידיהם בדת האמת", והיינו שכל המעמד הגדול והקדוש הזה אינו (כ"כ) בשביל לימוד התורה (לימוד

פרשיות אלו), אלא בשביל החיזוק והזירוז בקיום המצוות. וי"ל שזהו הטעם למ"ש הרמב"ם בהמשך הענין, שהכל (גם אלו שאינם מכירים כו') "חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה. . . אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה כו' ומי שאינו יכול לשמוע כו' שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת כו' מפי הגבורה שומעה" – כי אין התכלית – הלימוד, אלא קבלת עול מצוות.

וגם זה שמצות כתיבת ס"ת תכליתה הלימוד – נוגע לדינא, וכמ"ש הרא"ש בהל' קטנות ריש הל' ס"ת, דמצות כתיבת ס"ת שעל כל אחד ואחד היתה "בדורות הראשונים שהיו כותבים ס"ת ולומדין בו, אבל האידנא שכותבין ס"ת ומניחין אותו בכתי כנסיות לקרות בו ברכים מצוה עשה היא על כל איש מישראל אשר ידו משגת לכתוב חומשי התורה ומשנה וגמרא ופירושי' להגות בהן הוא ובניו, כי מצות כתיבת התורה היא ללמוד בה כדכתיב ולמדה את בני ישראל שימה בפיהם וע"י הגמרא והפי' ידע פי' המצות והדינים על בוריים לכן הם הם הספרים שאדם מצוה לכתבם" (ועיי' בזה באריכות בלקו"ש חכ"ג ע' 18 ואילך).

הצוואה ליהושע אודות ביאת וכיבוש הארץ כו'. אמנם ע"ד ההלכה שהיא מצוה ככל המצוות לדורי דורות, צריך עדיין ביאור ואין הנ"ל מספיק, ובפרט לפי הדיעות שמצות הקהל אינה מצות המלך דוקא, פירוש, דאף שקריאת הפרשיות היא ע"י המלך, כמפורש במשנה (סוטה מא, א. וראה רש"י שם ד"ה שנאמר) – אין הכרח לפרש שמצות הקהל היא מצוה דהמלך, ואדרבה, מלשון הרמב"ם ריש פ"ג מהל' חגיגה "מ"ע להקהיל כל ישראל" (סתם, ולא כתב שהחיוב הוא "על המלך להקהיל" וכיו"ב) משמע דלא הוא מצות המלך. וגם בנוגע לקריאת הפרשיות, הרי מזה שהרמב"ם לא הזכיר הא דמלך קורא תיכף בתחילת הפרק כשמגדיר עצם המצוה (כ"א בהלכה ג שם), משמע קצת שא"ז מעצם גדר המצוה ואפ"ל דהוי רק מפני כבוד המלך וכיו"ב, לכבדו בקריאה שמחוייבים בה הכל, אבל לא הוי מצותו (ועיי' ברלב"ג כאן בהתועלת הי"ג, שכ' "המלך או הכה"ג או הנשיא שבישראל". ועד"ז באברבנאל "יקרא הגדול שבעם שהוא המלך או השופט". (וראה לשונו לפני"ז שם). ועיי"ע בחינוך ובמנ"ח מ"ע תריב. לקו"ש ח"ט ע' 323 ואילך וע' 367. ובמצויין שם). וא"כ מצד גדר עצם המצוה אין כאן שייכות ליהושע דוקא כו'.

ועל כן נראה דבאמת מקומה של המצוה כאן הוא משום גדר המיוחד בה שלא כשאר מצוות התלויות בארץ. והוא ממה דכתב הרמב"ם בהל' חגיגה פ"ג ה"ו בתוכן מצוה זו וז"ל: "חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שניתנה בו בסיני אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבין לשמוע בכוונה גדולה יתירה ומי

שאינו יכול לשמוע מכזין לכו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הא-ל". ועפ"ז י"ל דבשאר מצוות התלויות בארץ התנאי בהן דכניסה לארץ הוי רק תנאי במקום וזמן חיובן (שאינן חייבים בהן במדבר כ"א בכניסתם לארץ וכו'); משא"כ מצות הקהל, הרי זה שחיובה הוא בארץ דוקא, הוי חלק מעצם המצוה, דכאשר יוצאים בני"י ממדבר סיני – המקום שבו קבלו את התורה מפי הגבורה למקום אחר ושונה בתכלית; וכן עוברים מנשיאות משה (שקבל התורה מפי הגבורה) לנשיאות יהושע – צריך להיות אצלם (מזמן לזמן) מעין המעמד שניתנה בו בסיני "הקהל את העם האנשים והנשים והטף וגרן", לחזקם ולזרזם במצוות התורה. ולכך נאמרה בדוקא בסיום כל התורה.

והנה, אף מצות כתיבת ס"ת לכל אחד נאמרה רק לבסוף, כנ"ל. וי"ל שאף זה שייך לגדר מצותה – ודומה לביאור הנ"ל גבי הקהל. כי גם במצות כתיבת ס"ת, מפורש בה "כתבו – מעלה עליו הכתוב כאילו קבלו מהר סיני" (מנחות ל, א), והובא להלכה ברמב"ם הל' ס"ת ריש פ"ז; והיינו נמי כי זהו (תוכן) מצות כתיבת ס"ת בשלימותה, שגם אלו שלא היו בגופם בהר סיני בעת קבלת התורה, יהי' אצלם מעין קבלת התורה. ולכן נאמרה מצוה זו בסמיכות ליציאתם מן המדבר ומנשיאות משה.

ויש לבאר הטעם שישנן שתי מצוות כדי שיהי' תמיד מעין קבלת התורה בסיני,

כי הוא סופו מהקצה ההוא, כמו 'מקץ שבע שנים תעשה שמיטה' כי לפי פשוטו רצונו לומר בהתחלת השמיטה שניה". והיינו, ש"קץ" הוא לשון "קצה", ולכן אפשר לפרשו (לא רק על סוף כפשוטו, סיום הענין, אלא) גם על ההתחלה, שהיא ה"סוף" בקצה השני.

אבל קשה מאוד לפרש כן, כי:

ראשית כל, הנה לאחר שרש"י אמר להדיא ש"ב"ץ לשון קץ סוף הוא", הנה אם בנידון דידן כוונתו לחדש ש"מקץ" פירושו התחלה, היה לו לפרש דבריו בסגנון ברור, ולא לסמוך על התלמיד שיבין חידוש גדול זה מלשונו הקצר.

ושנית, אם באמת נתכוון רש"י לחדש ש"מקץ שבע שנים" פירושו התחלת ה"שמיטה" החדשה – איך זה ממשיך רש"י מיד ומדגיש הצד ההפכי, "(שנה ראשונה של שמיטה) שהיא השנה השמינית" !?

ומעתה מסתבר שאין כוונת רש"י להוציא "מקץ" מפשוטו – סיום ה"שבע שנים", והדרא קושיא לדוכתא – למה הדגיש את זה שהיא "שנה ראשונה" ?

ג. וי"ל בביאור הענין:

בלשונו המיוחדת בא רש"י ליישב קושי כללי בהזמן דמצות הקהל. ואף שעיקר הקושי מתעורר לאחר שנלמד הפסוקים הבאים – מקדים רש"י ליישב זה מיד בתחילת הענין (וכדרכו בכ"מ).

ובכן:

הכתוב עצמו מפרש את הטעם והמכוון להמצוה ד"הקהל את העם גו" – "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" (לא, יב).

וטעם זה מתאים היטב עם זה ש"הקהל" צריך להיות "בבוא כל ישראל לראות את פני ה' אלקיך במקום אשר יבחר" (לא, יא) – כי כאשר באים כל ישראל לה"מקום אשר יבחר", הרי בנקל יותר לעורר אותם ולפעול בהם "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו וגו'".

אמנם לפ"ז אינו מובן זה שנקב הכתוב בזמן ד"מקץ שבע שנים": כשבאים לעורר על עשיית דבר, ובפרט על יראת ה' – שזהו המכוון דמצות "הקהל" – מן הראוי שתהיה ההתעוררות (לא בסיום תקופה, אלא) בהתחלתה של תקופה !

וע"ז מפרש רש"י, דאין הכי נמי – המדובר כאן הוא בהתחלת התקופה, "בשנה ראשונה של שמיטה".

אך מעתה יקשה לאידך גיסא – מדוע הכתוב מדגיש "מקץ שבע שנים", ומשמע שהענין ד"הקהל" בא בתור סיום והמשך של "שבע השנים" ש"פני זה" ?

לזה ממשיך רש"י – "שהיא שנה שמינית": לצורך ההתעוררות ד"הקהל" יש משמעות בזה ששנה זו היא "שמינית", כלומר, השנה שבאה לאחר השנה השביעית, כדלקמן.

ד. מובן בפשטות (וכמו שהאריכו במפרשים – ראה ספורנו בהר כה, ד. אברבנאל כאן. ועוד), שכאשר

באה השנה השביעית ויהודי משבית את שדהו וכרמו, כמצוות השמיטה – הרי שיש לו יותר זמן, בהיותו פנוי מעבודת האדמה [שבימים ההם היא היתה עיקר העסק, כפי המובן מתוך "פשוטו של מקרא" בר"פ בחוקותי ובכמה מקומות], להתעסק בלימוד התורה, המביאה לידי יראת ה' ושמירת המצוות.

ועפ"ז מובנת השייכות בין מצות הקהל לשנת השמיטה שלפניה: כאשר באים להתחיל מחזור חדש של "שש שנים תזרע שדרך ושש שנים תזמור כרמך", יש צורך בהתעוררות מיוחדת שתפעל על שש השנים הבאות, שגם בהם יהיה מצב של "ויראו את ה' אלקיכם ושמרו לעשות את כל דברי התורה הזאת" –

וזה פועלים על ידי שמזכירים את שנת השמיטה, שבה התעסקו ביתר שאת בלימוד התורה ו"שאבו" יראת ה'. תוכן מצות "הקהל" הוא, איפוא, "להמשיך" את אותה התעוררות והתחזקות של שנת השמיטה גם לשש השנים הבאות, שבהם חוזרים ועוסקים בעבודת האדמה.

ומעתה מיושבת היטב לשון רש"י, שלכאורה נראית כמו תרתי דסתרי – "שנה ראשונה של שמיטה שהיא שנה שמינית"; כי אכן, זהו התוכן דמצות "הקהל" – שאותה התחלה חדשה של המחזור ד"שש שנים", תתחבר ו"תקבל" מהתוכן דיראת ה' המודגש בשנת השמיטה שלפניה, באופן שיהיו המשך אחד ועד שתיקרא בשם "שנה שמינית".

ה. והנה לפי דרכנו יומתק פרט נוסף:

רש"י מפרש, שהטעם לזה שהכתוב קורא לזמן זה (שהוא לאחר שנסתיימה כבר שנת השמיטה) "מועד שנת השמיטה" – הוא מפני "שעדיין שביעית נוהגת בה, בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית"; ולכאורה, למאי נפק"מ בנדוד" מצות "הקהל", הלכה זו בדיני שביעית?

ובפרט שדין זה – שגם לאחר סיום שנת השמיטה עדיין קיים "קציר של שביעית" שיש להתנהג בו כדיני השביעית – כבר למדנו מהפסוק בס' שמות (תשא לד, כא) "בחריש ובקציר תשבות", כמו שמפרש רש"י שם ("למה נזכר חריש וקציר? יש מרבתינו אומרים על חריש של ערב שביעית הנכנס לשביעית וקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית"); ומה ראה הכתוב לחזור עליו כאן, שלא במקום הלכות אלו?

אלא:

כדי "להמשיך" את אותה התעוררות והתחזקות ביראת שמים שבשנת השמיטה, מדגיש הכתוב, שאף שנסתיימה בפועל השנה השביעית, הרי "עדיין שביעית נוהגת בה"; לא זו בלבד שמכיון שנמצאים מיד לאחר השמיטה אפשר להיזכר בשנת השמיטה ולהתעורר בזכרון זה, אלא יתירה מזו שמרגישים עדיין את השמיטה בפועל (על ידי ה"קציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית"), ובמילא ההתעוררות שבשנת השמיטה עדיין קיימת בפועל.

נדחה מקומה לאחר מכן, בזמן שכבר "כינסם משה לפני הקב"ה ביום מותו להכניסם בברית" ולא ציווים עוד במצוות (מלבד זו ומצות כתיבת ס"ת, ועיי' עוד להלן גם גבי זו האחרונה).

והנה ע"ד הפשט לכאורה אפשר לתרץ, שבמצות הקהל נאמר "תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל", והיינו שהמלך קורא "מתחלת אלה הדברים" (עיי' סוטה מא), ומכיון ש"התורה הזאת" לא נגמרה כתיבתה עד סמוך למיתת משה (עיי' בבא בתרא טו), לכן אין מקום לצוות ע"ד מצות הקהל עד אז. איברא דזהו תירוץ דחוק, כי ענין זה (אילו פרשיות נקראות על ידי המלך) הוא רק פרט אחד ממצוה זו, וקשה לומר ש(רק) בשביל זה תתעכב אמירת מצוה זו לישראל עד לאחר אמירת שאר כל מצוות התורה. ועוד ועיקר, מצינו כמה מצוות כיו"ב, ולדוגמא הציווי ע"ד ס"ת של המלך "וכתב לו את משנה התורה הזאת" האמור בפרשת שופטים, דהיינו כל התורה (עיי' סנהדרין כא), והרי נאמר הדבר ונכתב בתורה לפני גמר כתיבת כל התורה כולה. אולם בפשוטו של מקרא יש ליישב באו"א, והוא דפשט המקרא הוא שמצות הקהל היא חלק מדברי משה ליהושע, בהמשך לדבריו אליו ע"ד הכניסה לארץ, "כי אתה תבוא את העם הזה אל הארץ אשר נשבע גו'", שבהמשך לזה ציווה אותו ע"ד מצות הקהל, "תקרא את התורה הזאת גו' הקהל את העם גו'". כלומר, בתוך דברי הצוואה ליהושע אודות כיבוש וישוב הארץ כו', זרזו ע"ד קיום התומ"צ כשיעברו את הירדן, שדוקא עיי"ז יהי לבנ"י קיום בארץ, ובהמשך לזה באה

ואין להקשות שגם מצות שמיטה ענינה שעל ידה יתקיימו ישראל בארץ, וכמודגש בהתוכחה שבעון שמיטה גלו ישראל מארצם כו' – כי חלוקה וביותר מצות שמיטה ממצות הקהל: מצות שמיטה היא מצוה פרטית, מצות היחיד שכ"א צריך לקיים בשדה שלו, וגם את"ל שהיא (גם) מצות הציבור, הרי סו"ס מצות שמיטה היא רק מצוה פרטית שמקיימים בארץ; משא"כ מצות הקהל שהיא מצוה כללית ביותר – "ולמדו ליראה גו' (ועד) כל הימים גו'", היינו שהיא מביאה לקיום כל המצוות וכל הימים, והיא תלויה במלך הכובש את הארץ, ע"ד כיבוש יהושע.

והנה כ"ז הוא ע"פ פשוטו של מקרא, אשר מצות הקהל באה בהמשך לדברי

ה'יהושי סוגיות'

עיון ופולפול בסוגיות הפרשה

בגדרי מצות הקהל וכתובת ס"ת

יבאר ע"פ דברי הראשונים דתוכן מצוות אלו כללי יותר מכל המצוות, ומשמעות הרבר לדיני מצוות אלו בהלכה

בנוגע למצות הקהל דפרשתנו, יש לדון בגדר היותה תלויה בכניסת ישראל לארץ, דהא כתיב בה "בבוא כל ישראל לראות את פני ה'א במקום אשר יבחר גו"ו והיינו לא במשכן שנסע ממקום למקום, אלא בבית הבחירה שבמקום קבוע בארץ ישראל (ובפני דוד לחיד"א על התורה פי' דהיינו דוקא ביהמ"ק שבירושלים, עיי"ש מה שנתקשה עפ"ז איך נתקיימה המצוה ע"י יהושע שמת הרבה לפני זה, ומקרא מלא דיבר הכתוב דציוה משה ליהושע עצמו להקהיל את העם. אבל אולי אפ"ל דהיינו נמי משכן שילה, ע"פ המבואר בספרי ראה טז, ב וכן תבוא כו, ב דאף הוא הו' בכלל המקום אשר יבחר ה', והרי אף שם היתה עלי' לרגל, עיי' הר המורי' לרמב"ם ריש הל' בית הבחירה שהאריך בזה; והרי יהושע מת שנים רבות לאחר חלוקת הארץ - עיי' סדר הדורות ב"א תקטז וסדר עולם

ספי"א, וצא וחשוב). וא"כ לכאורה הוא מגדר אחד עם כל מצוות התלויות בארץ, כגון שמיטה ויובל וכו'.

אולם נראה לחדש דגדר מיוחד להיותה תלויה בארץ ושאינו משאר מצוות התלויות בארץ, והדברים עולים מתוך דיוק בדברי הרמב"ם כמשי"ת להלן. ותחילה יש להקדים דשינוי זה עולה יפה גם מתוך המקראות. ובהקדים דחזינן שהמתין הכתוב במצוה זו עד סיום התורה, ולכאורה הלא המצוה היא "מקץ שבע שנים במועד שנת השמיטה", ולמה נאמרה לישראל דוקא כאן, וע"פ זמנה של מצוה זו מקומה הוא לכאורה בהמשך למצות שמיטה בפרשת בהר או עכ"פ בפרשת ראה. אי נמי בפרשת תבוא ביחד עם עוד מצוות התלויות בארץ (ועיי' הקדמת רמב"ן לספר דברים. שו"ת הרדב"ז ח"ו ב"א קמג), ולמה

פנינים

עיונים וביאורים

דין בהקהל או דין בכבוד מלכות?

תקרא את התורה הזאת
המלך ה' קרא מתחלה אלה הדברים כדאי' במס' סוטה על בימה של עין שדיו עישין בעורה (לא, יא. רש"י)

בנוגע לדין קריאת משנה תורה ע"י המלך בהקהל ידועה החקירה (ראה ביאור הרי"פ פערלא לסהמ"צ רס"ג ח"א מ"ע טז. ח"ג פרשה י. ועוד) אי הו' דין בהמלך, שאחת ממצוות המלך היא שעליו לקרוא בס"ת בהקהל, או דהוי זה דין במצות הקהל, שהפרשיות שנקראות אז צריכים להקרא ע"י המלך. וכן יש לחקור בנוגע ל"בימה של עין", האם נעשתה משום כבודו של המלך, שמכיון שהוא הקורא, הנה לכבודו בונים "בימה של עין", או שהוא מדיני מצוות הקהל, שכדי שישמעו ישראל את דברי התורה עשו "בימה של עין".

ובפשטות חקירה זו תלוי' מהיכן למדים הדין שהמלך קורא בתורה בהקהל, שאם למדים מפרשת המלך - משמע שהוא מדיני וחיובי המלך, אך אם למדים מהנאמר בפרשתנו בפ' הקהל, משמע שהוא מדיני הקהל.

והנה, בפרש"י לש"ס (סוטה מא, א ד"ה שנאמר) כתב "ואותה קריי' על יד מלך היא כתניא בספרי בפרשת המלך 'את משנה התורה הזאת', אין קורין ביום הקהל אלא במשנה תורה", ומשמע שמפרש שדין קריאה זו היא מחיובי המלך, דכן הוא משמעות פשטות לשון המשנה (דעלי' קאי פירוש) "והוא יושב עלי' חזן הכנסת נוטל ס"ת ונותנה לראש הכנסת כו' לסגן כו' לכה"ג וכה"ג נותנה למלך, קורא יושב", שכל פרטים אלו "כולה משום כבודו דמלך" (סוטה שם ע"ב) הם, ולכן מפרש רש"י שגם קריאת התורה ע"י המלך נלמד מ"פרשת המלך" ומדיני המלך הוא. וכן בנוגע ל"בימה של עין" משמע מלשון המשנה שהוא מכבוד המלך, שהרי הלשון שם הוא "עושין לו בימה של עין", שהבימה נעשית בשביל המלך, ומשום כבודו.

משא"כ בפירושו לפרשתנו, כתב רש"י פרטים אלו בפירושו על "תקרא את התורה", ומשמע

שפרטים אלו הם דינים במצוות הקהל, דזה שהמלך ה' קורא, ועל בימה של עין דוקא, הוא כדי שכל ישראל ישמעו את דברי התורה הנאמרים בהקהל. ודו"ק.

מצד הארון - בתוך הארון?

ויצו משה את הלויים נושאי ארון ברית ה' נ', לקוח את ספר התורה הזה ושמתם אותו מצד ארון ברית ה' דף ה' בולט מן הארון מבחוץ ושם ה' מונח, וי"א, מצד הלוחות ה' מונח, בתוך הארון (לא, כה-כו. רש"י)

לכאורה תמוה, הרי בכתוב נאמר מפורש "ושמתם אותו מצד ארון ברית ה'", וא"כ מדוע מביא רש"י כאן את השיטה ש"מצד הלוחות ה' מונח בתוך הארון"?

ויש לומר הביאור בזה:

מזה שצווה משה ענין זה ל"נושאי" הארון משמע שעל הספר תורה להיות "מצד" הארון לא רק בזמן חניית המשכן, אלא גם בזמן המסעות, זמן נשיאת הארון. אך לפי זה קשה, הרי בשעת המסעות ה' הארון מכוסה בשלושה כיסויים (במ' דבר ד, ה-ו). וא"כ, איך יתכן שיהי' ספר התורה מונח "מצד" הארון כאשר בין התורה והארון הפסיקו ג' כיסויים!

וע"ז מתרץ רש"י לפירוש הראשון "דף ה' בולט מן הארון מבחוץ ושם ה' מונח", שעפ"ז לא הפסיקו הכיסויים בין הארון והתורה, כי כיסו את הארון ביחד עם ה"דף". אך פירוש זה דוחק גדול הוא, כי קשה לומר שבשנת הארבעים שינו את צורת הארון והוסיפו עליו "דף"!

וכדי לתרץ קושיא זו הביא רש"י גם את הפירוש שהתורה "מצד הלוחות ה' מונח בתוך הארון". כי אף שפירוש זה מוקשה מצד לשון הכתוב "מצד ארון ברית ה'", מ"מ לפירוש זה מרווח יותר מה שלא הפסיקו הכיסויים בין התורה והארון, כי התורה ה' מונח בתוך הארון, ולא צריכים לדחוק ולומר שהוסיפו על צורת הארון.

[וכ"ה ש' רש"י, שמביא שני פירושים כאשר בכל אחד מהם יש קושי, כמו שנתבאר בס' "כללי רש"י" פ"ד].

"בימה" ותוקף – רק "של עין" וב"עזרה" בלבד!

תקרא את התורה הזאת נגד כל ישראל באזניהם המלך הי קורא כי על בימה של עין שהיו עושין בעזרה (לא, יא, רש"י)

יש לבאר דברי רש"י אלו בעבודת האדם לקונו:

תוכן מצוות הקהל בעבודת האדם הוא שיקבץ ו"יקהיל" האדם כל כוחות נפשו, עם כל מחשבותיו, דיבוריו ומעשיו, לתוך בית המקדש הפנימי שבלבו פנימה, שיהיו כולם קודש. והמכוון הוא "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלקיכם" (לא, יב), לבוא ליראת ה'.

ובזה אמרו תנאי, שאם רוצה האדם לבוא ליראת ה' אמיתית צריכה היראה להיות מיוסדת על "המלך הי קורא" שהוא ביטול האדם וקבלת עול "מלכות שמים". כי בלי ביטול זה יכול להיות שבעבודתו תהי' מעורבת הרגשת חשיבות עצמו, ולכן, כדי לבוא ליראה אמיתית הרי זה רק אם יבטל עצמו כליל ל"מלכות שמים".

אך, כאשר האדם מבטל את עצמו כליל עלול זה לפעול עליו שיהי' כאסקופה הנדרסת, ולא יוכל לעשות עבודתו כראוי. וזהו שבעבודה זו צריך להיות "בימה", והיינו, שעבודתו צריכה להעשות מתוך תוקף והתנשאות - "יתגבר כארי" (טושו"ע בתחלתו).

אלא שב"בימה" ותוקף זה צריכים להיות שני תנאים:

א. "של עין" - "בימה" זו נעשתה באופן עראי מ"עין", לרמז שיש להשתמש ברגש זה של תוקף רק באופן עראי, ולעת הצורך בלבד. ב. "בעזרה" - יש להשתמש ב"בימה" זו בעניני קדושה בלבד, אך כאשר אינו במצב של "קדושה", הנה אם ינהג בתוקף עלול לבוא מזה רגש של התנשאות - היפך הקדושה.

להקהיל את כל התכונות למקדש

כבוא כל ישראל לראות את פני ה' גו' הקהל את העם, האנשים והנשים והטף וגו'

(לא, יא-יב)

ידוע המאמר (ראה ראשית חכמה שער האהבה פ"ו, ועוד) על הפסוק "ועשו לי מקדש ושכנתי בתוכם" (תרומה כה, ח) שיש להשכין את השכינה "בתוך כל אחד ואחד מ"ישראל" ולבנות מקדש לה' בלבבו פנימה. ועפ"ז יש לבאר גם התוכן הפנימי שבמצות הקהל:

במצות הקהל מודגש שיש להקהיל את "האנשים והנשים והטף", אשר לכל אחד מסוגים אלו ישנה תכונה מיוחדת. אנשים - להם תכונה של כוח להנהיג, ולהיות מורי דרך בהתנהגות כללית, גם מחוץ לבית. נשים - הן מנהלות את הבית, מחנכות את הטף וכו'. הטף - הם המתחנכים, המודרכים על ידי הוריהם ומדריכיהם.

כן גם ב"עולם קטן זה האדם" (תנחומא פקודי ג, ועוד) קיימים כל תכונות אלו. יש בכל אדם מצבים בהם הוא צריך להנהיג ולהשפיע מסביבו - אנשים. כן גם יש מצבים בהם כל אדם צריך להנהיג את ביתו הפרטי - נשים. ויחד עם כל זה צריך כל אדם להיות גם תלמיד ומחונך, כלשון חז"ל "איזהו חכם הלומד מכל אדם" (אבות פ"ד מ"א) - טף.

ותוכן מצות "הקהל" הוא שעל האדם "להקהיל" ולאסוף את כל תכונותיו השונות, "אנשים נשים וטף", ולהכניסן ב"בית המקדש" הפרטי שלו, בהתמסרות לדבר המלך, זה הקב"ה, עד שכל תכונותיו יהיו חדורות ב"ליראה את ה'".

ינה של תורה

ביאורים בעניני הפרשה על דרך ההסידות

המדרש מדרש
לעילוי נשמת
הרה"ח ר' יהודה לייב בר
מרדכי אברהם ישעי'
ע"ה נפטר
מזכור ביק ארמ"ר ז"ע
נלב"ע י"ד ניסן ה'תש"פ
תנצ"ה

הקהל - להמשיך את השמיטה על כל שש השנים

מדוע "הקהל" הוא "בשנה שמינית" ולא בשנה ראשונה? / שמיטה - שמיטת האדם, הארץ והפירות / "שש שנים תזרע שדך" - "לשמש את קוני" / אין בכח הארמה להצמיח תבואה אלא רק מברכת השי"ת / מו הבעלים על נכסי האדם? / "הקהל" - להחזיר אצל האדם אשר "הכל ברשות ארון הכל" / מדוע "הקהל" הוא בחג הסוכות?

מדוע "הקהל" הוא "בשנה שמינית" ולא בשנה ראשונה?

מידי שבע שנים בחג הסוכות שלאחר שנת השמיטה, מצווה התורה 1 "הקהל את העם האנשים הנשים והטף", ומטרת האסיפה וההתקהלות היא, כמבואר בכתוב "למען ישמעו ולמען ילמדו ויראו את ה' אלוהיכם" - לעורר את העם ליראת ה' ולעבודתו.

והנה בלשון הכתוב מצינו דבר תמוה, שמדגיש שזמנה של מצוות הקהל הוא "מקץ שבע שנים", היינו כהמשך ופיום לשנת השמיטה, וכמפורש בהמשך הכתוב "במועד שנת השמיטה" - "מוצאי שביעית" 2, ולכאורה מה ענין הקהל אצל שמיטה שלפניו, והלא מטרת ההתאספות היא, כאמור, לחזק את ישראל בעבודתם וביראתם למשך השנים הבאות, והיה צריך להיות להיפך, ששנה זו תיקרא בשם "שנה ראשונה של שמיטה", ולא "מקץ שבע שנים" הקודמות?

וגם בפירוש רש"י על הפסוק מצינו שמדגיש את שייכותה של שנת השמיטה ל"הקהל" שבסמוך אליה, שלאחר שמפרש שכוונת הכתוב היא ל"שנה ראשונה של שמיטה", ממשיך

1. דברים לא, יב.
2. רש"י עה"פ.

שביתת האדם, והכרתו בכך שכל מהותו היא "לשמש את קונו", היא תוכן פרשת שמע אשר בה מדובר אודות עבודתו הרוחנית של יהודי – קבלת עול מלכות שמים, לימוד התורה וקיום המצוות כתפילין ומזוזה. והיינו, שבהמשך לכך שבשנת השמיטה היה האדם משוחרר מעבודת הארץ ועסוק כולו בעניינים רוחניים לעבדו ית', הנה בזמן זה מעורר המלך אשר גם בשנים שעובדים בהם את הארץ יש להכיר בכך שכל משך סדר יומו של יהודי הוא אך ורק "לשמש את קונו", גם על ידי עסק הפרנסה.

שביתת הארץ, המדגישה את שליטתו של הקב"ה על חוקי הטבע, מתאימה היא לפרשת "והיה אם שמוע" שבה מבהירה התורה אשר כל ענייני הטבע כירידת מטר ונתינת האדמה את יכולה, אינם תלויים בחרישתו וזריעתו של האדם, אלא בכך ש"שמוע תשמעון אל מצוותי" – שכאשר מציינים לציוויי הקב"ה, אזי מעניק הקב"ה את ברכתו ומבטיח¹² "ונתתי מטר ארצכם בעתו . . ואספת דגנך וגו'", ונמצא, אשר צמיחת התבואה היא רק בברכתו של ה'. וזה בא בהמשך לזה שרואים במוחש שליטה זו של הקב"ה על הטבע בשנה השביעית בקיום הבטחת "ועשת את התבואה לשלש השנים", וב"מוצאי שביעית" בעת קריאת פרשת "והיה אם שמוע", מעוררים את היהודי לשים אל לבו אשר גם בשנים שהתבואה צומחת כרגילותה הרי זה רק מברכתו ית'.

הפקר הפירות, הממחיש לאדם איך שכל רכושו שייך להקב"ה, מקביל הוא לפרשת "עשר תעשר" ו"כי תכלה לעשר"¹³, אשר שם מודגש באופן ברור איך שכל הפירות שייכים להקב"ה, אלא שרוב הפירות משאיר הקב"ה ברשותו ע"מ שיהיה שלוחו להשתמש בהם לרצונו ית', וחלק מהפירות מחוייב היהודי להוציא מרשותו ל"מתנות עניים" ו"הפרשת תרומות ומעשרות", כי מלכתחילה אינם שלו אלא של הקב"ה. ועניין זה מגיע בהמשך לשנת השמיטה שבה כ"ה הפירות היו באופן גלוי ברשות הקב"ה שמצווה להפקירם, והמלך שקורא בפרשת המעשרות לפני העם, מעוררם שיכירו בכך גם בשש השנים הבאות כאשר רוב הפירות יהיו לכאורה ברשותם.

וסיום הקריאה היא ב"פרשת המלך", להיות שתפקידו של מלך ישראל, כמבואר בסה"ק¹⁴, הוא לפעול אצל בני ישראל קבלת עול מלכות שמים ויראת ה', עד אשר יחושו שהכל בטלים אליו ית' ו"אין עוד מלבדו", ועל כן כאשר רוצים לעורר את העם על ענייני יראת ה' והאמונה שהכל ברשותו ואין בלתו, הנה זהו מתפקידו ועניינו של המלך.

12. דברים יא, יד.

13. דברים כו, יב. כפי שכתב הרמב"ם (בהל' חגיגה שם) שקורא "מעשר תעשר (שם יד, כב) על הסדר עד סוף ברכות וקללות עד מלבד הברית אשר כרת איתם בחורב (שם כח, טו)", וראה בדעת רבי שהובאה בהע' 11 מהם הפרשיות העיקריות.

14. דרך מצוותיך מצוות מינוי מלך (קח, א ואילך), וראה שם באורך ביאור עניין המלך.

"שהיא שנה שמינית, ולמה קורא אותה שנת השמיטה, שעדיין שביעית נוהגת בה, בקציר של שביעית היוצא למוצאי שביעית".

אלא שישנו קשר מיוחד בין שנת השמיטה ל"הקהל" שלאחריה, דעניינו של "הקהל" אינו רק לעורר את העם על ידי קריאת המלך בענייני יראת ה', אלא הוא המשך וחיווק לעבודת שנת השמיטה שלפניו, שבשנה השביעית מתעוררים בני ישראל בענייני אמונה ויראת ה', ואזי בשנת הקהל מחזקם המלך ומעודדם להמשיך התעוררות זו גם על שש שנים הבאות, עד לשמיטה הבאה (וראה בכ"ז לעיל במדור "מקרא אני דורש" מה שנתבאר בזה בדרך הפשט, ולהלן יתבאר ענין זה בעבודת האדם לקונו).

ויש לבאר פרטי עבודת שנה השביעית, וכיצד מצוות "הקהל" ממשכת את ההתעוררות של שנת השביעית גם לשנים הבאות.

שמיטה – שמיטת האדם, הארץ והפירות

עבודת השמיטה נחלקת לשלושה נושאים כלליים:

שביתת האדם – בשנת השביעית מפסיק האדם מעבודת הארץ ד"ש שנים", ומתמסר ל"שבת לה" – "שגם עובדי האדמה כאשר ישבתו בשנה היא יתעוררו לדרוש את ה"3", ובשנה זו פנוי האדם ללימוד התורה שמביאו ליראת ה' ולשמירת המצוות.

שביתת הארץ – "ושבתה הארץ שבת לה", היא השביתה שמצד האדמה עצמה, שאין עובדים בה והיא שובתת מעבודת הארץ דכל שנה.

הפקר הפירות – שהפירות שצומחים בשנה זו הם הפקר לכל ואין לבעלי השדה בעלות עליהם.

ושלושה עניינים אלו הם שלושה חלקים בעבודת האדם של שנת השביעית, אשר יבוארו לקמן, ותוכן מצוות "הקהל" היא להמשיך עבודה והתעוררות זו גם על שנים הבאות.

"שש שנים תזרע שדך" – "לשמש את קונו"

תוכנה של מצוות שמיטה מבואר הוא בספר החינוך⁴, אשר על ידי קיום מצווה זו מגיעים להכרה והרגשה ש"אין דבר מיוחד ברשותו רק שהכל ברשות אדון הכל", ועבודה זו נחלקת היא לשלושת חלקים המתאימים לשלושת פרטי המצווה האמורים למעלה:

שביתת האדם –

מטרת בריאת היהודי היא כמפורש במשנה – "אני נבראתי לשמש את קונו"⁵, ונמצא,

3. ויקרא כה, ג-ד. ובספורנו שם.

4. מצוה שכח. וראה מצוה פד.

5. קדושין פב, ב.

שאינן לאדם בעלות על עצמו, אלא הרי הוא עבד ה', וכל מהותו והווייתו היא לעבוד את ה' בכל זמנו וכחו. וגם כאשר עוסק האדם ב"שש שנים תזרע שדך וגו'", ומעביר את רוב יומו בעמלו לפרנסתו, הרי עדיין מטרת כל מעשיו – גם הגשמיים – צריכה להיות כדי שיוכל להתפרנס, לחיות ולעבוד את השי"ת, ונמצא שגם עסק האדמה הוא חלק מעבודתו ית'.

אך מכיוון שהאדם שקוע וטרוד רוב זמנו בעבודת הארץ, קיים החשש שישכח על תכלית בריאתו, שכל מהותו היא לעבוד את הבורא ית"ש, ולכן מעניקה התורה את שנת השמיטה, שבה יהודי חייב להתנתק מעבודת הארץ אשר לא ניכר בה בגלוי שעושה זאת לשם שמים, ולהתמסר לחלוטין לעבודה רוחנית ולדביקות בהקב"ה.

ושנה זו היא הנותנת לו כח ועוז לשש שנים הבאות, אשר גם כשישוב לעסוק בעבודת הארץ, ידע וירגיש אשר גם עבודת האדמה היא חלק מעבודת ה', להיות שכל מטרתו היא "לשמש את קוני", וכציווי המשנה 6 "כל מעשיך יהיו לשם שמים" – כולל עבודת הפרנסה וצרכי הגוף.

אין בכח האדמה להצמיח תבואה אלא רק מברכת השי"ת

שביתת הארץ –

הארץ ומלואה שייכת היא להקב"ה, וגם טבעה ורגילותה להוציא צמחה על ידי שחורשים וזורעים אותה, אין זה מכח עצמה ח"ו, אלא מכח שנותן השי"ת בקרקע.

וכדאיטא בירושלמי⁷ על מה שאמרו "אמונת זה סדר זרעים" – "שמאמין בחיי העולמים וזורע", ומבואר בזה⁸ שיהודי הזורע שדהו אינו סומך על טבע האדמה שתוציא יבולה מכחה וסגולתה, אלא "מאמין בחיי העולמים וזורע", שמכיר ויודע שהצמיחה והתבואה מגיעה אך ורק מכוחו ית"ש, ובוטח בו שיתן ברכתו.

ואף שעל פי חוקי הטבע הרי צמיחת התבואה תלויה בחרישה וזריעה שלפניה, הרי באה שנת השמיטה ומראה שאין האמת כן, שהרי בשנת השמיטה השי"ת מצווה את האדם להשבית שדהו ולא לזרעה כלל, ועל הטענה "מה נאכל בשנה השביעית", מבטיחה תורה⁹ "וציוויתי את ברכתי לכם בשנה הששית, ועשת את התבואה לשלש השנים", שדבר זה אינו לפי חוקי הטבע הרגילים, וגם אינו בגדרי הטבע, אלא דבר היוצא מכל חוק וטבע – שזריעה של שנה אחת תצמיח תבואה המספקת לשלוש שנים, ומזה יווכח האדם אשר צמיחת התבואה והפירות היא "לא בכוחה וסגולתה"¹⁰ של הארץ, אלא "הוא הנותן לך כח לעשות חיל".

וכשרואה היהודי את ברכת השי"ת באופן זה בשנת השמיטה, הרי מתיישבת אצלו הכרה זו באופן עמוק, ובשש שנים הבאות זוכר הוא אשר אין התבואה צומחת כתוצאה מחרישתו וזריעתו, אלא רק מצד ברכת ה'.

מי הבעלים על נכסי האדם?

הפקר הפירות –

גם לאחרי שיהודי מכיר ומרגיש שכל מהותו ותפקידו הוא רק "לשמש את קוני", ואת כל פרנסתו ורכושו לא השיג בכוחו ועוצם ידו אלא מידו של השי"ת הוא זה, מכל מקום עדיין יכול הוא לחוש אשר נכסיו שברכו השי"ת והגיעו לרשותו שייכים המה לו, רק שהוא מחליט לנצלם לעבודתו ית'.

אך האמת היא אשר גם נכסיו של האדם הם בבעלותו של הקב"ה, ואינם שייכים לאדם כלל. הנכסים הרי הם כפקדון בידו שניתן לו על מנת שישתמש בהם עבור רצונו של הקב"ה, והרי הוא שלוחו של ה' ליקח את הרכוש ולהשתמש בו כפי רצונו ית'.

ואף ענין זה מודגש ומיוחד בהכרתו של היהודי בשנת השמיטה, על ידי הציווי של הפקר הפירות, שכל הפירות שצמחו בשדה ש"ו, הרי הם מופקרים לַקב"ה! שבכך מזכירים ליהודי אשר גם בשש השנים הקודמות שבהם מותר לו לקחת את הפירות לעצמו, אין זה מפני שפירות אלו הם בבעלותו, אלא גם אז היו הפירות שייכים לקב"ה, רק שבשנים אלו מינהו הקב"ה שיהיה שלוחו להשתמש בהם לרצונו ית', ובשנה השביעית בוחר הקב"ה שלא לתת את הפירות לבעל השדה אלא לעשותם הפקר לכל.

"הקהל" – להחדיר אצל האדם אשר "הכל ברשות ארון הכל"

שלושת העניינים המיוחדים אצל יהודי בשנת השביעית – אשר כל ענייניו הוא "לשמש את קוני", שהקב"ה הוא "בעל הבית" על חוקי הטבע, ושכל נכסיו שייכים לקב"ה – צריכים הם להיות אצלו בהכרתו ובהרגשתו לא רק בשנת השמיטה, אלא גם בכל שש השנים שלאחריה. וזהו תוכן מצוות הקהל, שהמלך קורא פרשיות מסוימות בתורה, שתוכנם הוא שלשת עניינים הנ"ל ואותם צריך המלך להחדיר אצל העם לקראת שש השנים הקרובות.

דהנה, עיקר קריאת המלך לפני העם היתה ב"פרשת שמע, ומדלג ל"והיה אם שמוע" וגומר אותה, ומדלג ל"עשר תעשר" כו"¹¹, ובשלוש פרשיות אלו מדובר אודות שלושת העניינים שבעבודת שנת השמיטה:

11. רמב"ם ה' חגיגה פ"ג ה"ד. ומה שהיה המלך מתחיל "מתחילת חומש אלו הדברים", הוא הקדמת דברי תוכחה כדי שיוקבע בלבם תוכן הדברים שיקרא לאחרי זה, ולהעיר שלדעת רבי (תוספתא סוטה פ"ז, ט) לא היה צריך להתחיל מתחילת הספר אלא "שמע, והיה אם שמוע, עשר תעשר, וכי תכלה לעשר, ופרשת המלך עד שגומר את כולה".

6. אבות פ"ב מי"ב.
7. הובא בתור"ה אמונת – שבת לא, א.
8. לקוטי שיחות ח"א ע' 216 ועוד.
9. ויקרא כה, כא.
10. הינוך מצוה פד.